

Király Lilla

A PERELŐKÉSZÍTÉSHEZ ÉS A BIZONYÍTÁSHOZ KAPCSOLÓDÓ ÚJ MAGYAR POLGÁRI PERRENDTARTÁS SZABÁLYOZÁSA A KONTINENTÁLIS ÉS AZ ANGOLSZÁSZ JOGRENDSZEREK TÜKRÉBEN¹

*The Code of Civil Procedure Related to the Preparation of Trial and Evidentiary
Procedure in the Light of the Continental and Common Law Legal Systems*

Dr. Király Lilla, egyetemi docens, Károli Gáspár Református Egyetem,
Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Eljárásjogi Tanszék, kiraly.lilla@kre.hu

Az egyes jogrendszerek törekvései arra irányulnak, hogy eljárásuk hatékonyabb: egyszerűbb, gyorsabb és olcsóbb legyen. A bíróságok túlterheltsége mellett a perek elhúzódása és az ezzel járó magas eljárási költségek többnyire a bizonyítási eljárás szabályozásából és a felek/jogi képviselők perelhúzó magatartásból adódnak. Ezekre a problémákra gyógyírt jelenthet a perelőkészítő/tárgyalás-előkészítő és a bizonyítási szakaszok újragondolása, hatékonyságuk növelésének minden lehetséges eszközevel.

A magyar polgári eljárásjogra történő befolyásuk szempontjából történelmi okokból első-sorban – a kontinentális európai jogrendszeren belül – a germán és a latin jogcsaládoknak, továbbá a szocialista jogrendszernek van jelentősége, de az Európai Unióhoz történő csatlakozásunk révén – főként a jogegységesítés és a jogharmonizáció eredményeként – az angolszász jogrendszer hatásai is egyre erőteljesebben érvényesülnek. A téma igazi aktualitását azonban az új magyar Polgári Perrendtartás kódex² (a továbbiakban: új Pp.) megszületése jelenti, ezen belül is az angolszász jog hatása a kontinentális európai jogi gyökerekkel és szovjet szocialista sajátosságokkal rendelkező magyar polgári perrendtartás pert előkészítő és bizonyítási szabályrendszerére.

¹ A tanulmány a 2016. május 20-i, *Az ezerarcú magánjog: a jogfejlődés útjai és lehetőségei a XXI. században* című, a Magánjogot Oktató Fiatalok tizedik és a Magánjogot Oktatók Egyesületének nyolcadik éves rendes konferenciáján elhangzott előadás kibővített és szerkesztett változata.

² 2016. évi CXXX. törvény a Polgári perrendtartásról (a továbbiakban: új Pp.).

Jelen tanulmány a perelőkészítő és a bizonyítási szakasz elemeit vizsgálva, a kontinentális európai jogrendszerű Magyarország és két angolszász jogrendszerű ország: az Amerikai Egyesült Államok, és Anglia és Wales példáját veszi alapul a jogrendszerek közötti hasonlóságokra és különbözőségekre rávilágítva azzal a céllal, hogy az új magyar Polgári Perrendtartás perelőkészítéssel és bizonyítással kapcsolatos szabályairól is képet adjon.

KULCSSZAVAK:

disclosure és discovery eljárások, érdemi tárgyalási szak, jogrendszerek konvergenciája, perfelvételi szak, osztott perszerkezet

Legal systems aim to make their procedures more efficient: simpler, faster and cheaper. In addition to the overburdening of courts with too many cases, the length of proceedings and the high procedural costs are due mainly to the regulation of the evidentiary procedure and the conduct of the parties/legal representatives. The reconsideration of the preparatory stages and the evidentiary procedure, using all possible means to increase their efficiency, may remedy these problems.

In terms of their influence on the Hungarian civil procedure, from the European continental legal systems it is the German and Latin legal families which are of primary relevance, while the other significant influence is that of the socialist legal system. Nevertheless, through our accession to the European Union and mainly as a result of the harmonization of laws, the influence of the common law legal system is becoming more and more prevalent. However, what makes this topic timely is the adoption of the new Hungarian Code of Civil Procedure, particularly the impact of common law on the rules of the preparatory stages and the evidentiary procedure under the Hungarian civil procedure, which has continental European legal roots and Soviet-socialist features.

The present study examines the elements of the preparatory stages of the trial and evidentiary procedure comparing the continental European legal system and common law legal systems based on US, England and Wales examples and highlighting similarities and differences, with the aim to give an overview of the new Hungarian Code of Civil Procedure.

KEYWORDS:

convergence of legal systems, divided structure of the procedure, disclosure procedure, discovery procedure, trial, preparatory stages of trial

1. AZ EURÓPAI UNIÓ JOGI AKTUSAINAK³ HATÁSA A MAGYAR PERELŐKÉSZÍTÉS FOLYAMATÁRA

A perelőkészítés, perhatékonyság vizsgálatának szempontjai folyamatosan „fornak” össze a bíróság előtti – kötelező vagy választható – közvetítői eljárás alkalmazásának kérdésével. A mediáció – összeurópai intézményi – kiépítésének gondolata az 1990-es évek európai és az Amerikai Egyesült Államokban tapasztalható sikertörténetére nyúlik vissza az alternatív vitarendezési fórumok létrehozásával.

Az EK Mediációs Irányelve (a továbbiakban: EK MIR Irányelv) (5) preambulumbekapcsolásában foglalt célkitűzés szerint: „*az igazságszolgáltatáshoz való jobb hozzáférés, mint cél a bírósági és a bíróságon kívüli vitarendezési módszerekhez való hozzáférést egyaránt magában kell, hogy foglalja*”. Lényegében ez a bíróságnak a feleket az alternatív vitarendezés irányába terelő funkciójának a jogszabályi megerősítése, és a jogalkalmazónak a közvetítői eljárásban született megállapodás bíróság általi „*res iudicata*”-t eredményező és ezzel a végrehajthatóságot garantáló egyezség formájában való jóváhagyására való törekvését jelenti.⁴

Frank Sander professzor 3 típusú, kötelezően ajánlott közvetítői eljárást (*mandatory mediation*) különböztet meg: (1) kategorikust (kiugrási lehetőséggel, mint például az olasz rendszer), (2) diszkrecionalist (egyedi bírói döntés alapján, a felek beleegyezésének szükségessége nélkül, amely Ausztráliában meglehetősen általános) és (3) kvázi kötelezőt (nem kötelező, de kedvezőtlen költségvonata van és pénzbüntetést tesz lehetővé, amennyiben nem veszik igénybe, mint például Angliában).⁵ A kötelező közvetítés intézménye az angolszász jogban ismert „*mandatory mediation*” szinonimájaként értendő, ami a felekre a közvetítő előtti megjelenés, és nem a közvetítői eljárás lefolytatására való kötelezettséget rója.⁶ Az angolszász szakirodalom inkább az önkéntes mediációban lát perspektívát, a kötelező mediációt nem tartja annyira sikeresnek.⁷

Európában egyedül Olaszországban⁸ kötelező a mediáció a bírósághoz való fordulást megelőző összes polgári pertípusban a családjogi ügyeket kivéve,⁹ aminek számomra az az üzenete, hogy az európai jogalkotók – az Európa Tanács ajánlásai és az Európai Tanács Irányelvének ösztönzései ellenére – óvatosan bánnak a pert megelőző kötelező közvetítési

³ Az Európai Parlament és a Tanács 2008/52/EK irányelve (2008. május 21.) a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól, EU Hivatalos Lap L 136/3 (a továbbiakban: EK MIR – Irányelv); Az Európai Parlament és a Tanács 524/2013/EU rendelete (2013. május 21.) a fogyasztói jogviták online rendezéséről, EU Hivatalos Lap L 165/1 (EU ODR Rendelet); az Európai Parlament és a Tanács 2013/11/EU irányelve (2013. május 21.) a fogyasztói jogviták alternatív rendezéséről, EU Hivatalos Lap L 165/63 (a továbbiakban: EU ADR Irányelv).

⁴ ÉLESS-VARGA 2015 (a továbbiakban: Pp. Szakértői Javaslat 2015.).

⁵ HANKS 2012, 930–931.

⁶ NAGY 2015, 22.

⁷ SMITH 1998.

⁸ 2010. március 4-i 28. számú olasz kormányrendelet a kötelező mediációról.

⁹ KRÉMER 2012, 47–48.

eljárások bevezetésével, viszont sokkal bátrabbak a peres eljárás előtti önkéntes és a peres eljárás alatti kötelezően ajánlott mediációs eljárás szabályozása tekintetében.

A magyar bíróság a per bármely szakaszában megkísérelheti, hogy a felek a jogvitát vagy annak egy részét egyezséggel rendezzék, ennek lehetőségéről tájékoztatja a természetes személy feleket.¹⁰ Kérdésként merül fel, hogy a bírósági közvetítői eljárás mennyiben képes a feleket tárgyalásztalhoz ültetni a jogvita gyors rendezése és a végrehajtás elkerülése érdekében. Magyarországon 3 feltételnek együttesen kell teljesülnie ahhoz, hogy a bírósági közvetítői eljárás elindulhasson: a vitában álló felek között legyen peres vagy nemperes eljárás; a felek közösen terjesszenek elő írásban kérelmet a közvetítői eljárás megindítására; a kérelem egy olyan bíróságra érkezzen, amely bírósági közvetítői feladatokat is ellát.¹¹

A bírósági közvetítői eljárás¹² egy továbbfejlesztett jogintézményeként jelenik meg a kötelező bírósági közvetítői eljárás. A 2014. március 15. napjától hatályos magyar Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) a családjog területén két-fajta közvetítői eljárást szabályoz: a házasság felbontása iránti perben a bíró javasolhatja a feleknek a közvetítői eljárást,¹³ a szülői felügyelet gyakorlása és a kapcsolattartás iránti perekben pedig kötelezővé teheti a feleknek a közvetítői eljárásban való részvételt a felek gyermekkel összefüggő együttműködése érdekében.¹⁴

Az új Pp. 167. és 168. §-ai a közvetítői eljáráshoz kapcsolódó és anélküli egyezségi kísérlet szabályait ugyan tartalmazzák, de a bírósági mediáció bevezetése átfogó jelleggel akkor történhetett volna meg, ha a közvetítéssel kapcsolatos eljárási szabályok egységesen az új Pp.-be kerülnek, aminek következtében a per megindítását követően vagy annak folyamán bármikor „kiváltható” lett volna a peres eljárás a mediációval. Ez lett volna az a megoldás, amely a közvetítést a bírósághoz fordulás jogával egyenrangú, azzal azonos súlyú vitarendezési móddá emelte volna. Sajnos ez a 2016. november 22. napján elfogadott új Polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényben nem történt meg, pedig az *„újabb lendületet kapó uniós irányelv- és immár rendeletalkotás – nyomása alatt egyre több országban integráltak a polgári perrendekbe mediációs szabályokat. A külföldi szabályozások tipikusan a pert megelőző mediációt is szabályozzák, többnyire a mediáció dokumentált megtörténtét és annak igazolását – különböző kikényszeríthetőségi fokkal – perelőfeltételként definiálva.”*¹⁵

¹⁰ 1952. évi Pp. 148. § (1)–(4) bek.; új Pp. 238. §.

¹¹ *Bírósági közvetítés.* Magyarország Bíróságai. Elérhető: <http://birosag.hu/birosagi-kozvetites> (Letöltés dátuma: 2019. 07. 05.)

¹² OBH elnöke 21/2012. (X. 17.) utasítása a bírósági közvetítéssel kapcsolatos szabályzatáról.

¹³ Ptk. 4:22. §.

¹⁴ Ptk. 4:172. §.

¹⁵ VARGA 2013, 509.

2. A PERELŐKÉSZÍTÉS SZABÁLYOZÁSA AZ ANGOLSZÁSZ JOGRENDSZERBEN ISMERT AMERIKAI DISCOVERY, AZ ANGOL DISCLOSURE ELJÁRÁSOK ÉS A KONTINENTÁLIS JOGRENDSZERŰ MAGYAR PÉLDA ALAPJÁN

2.1. Az amerikai *discovery* eljárás

Az amerikai *discovery* eljárás 2000. évi módosítása az eddig „csupán” lehetőségként a felek rendelkezésére álló *discovery* eljárást immár kötelezővé tette.¹⁶ Ennek nyilván az volt a jogalkotói célja, hogy a felek a tárgyalás előtt mindenképpen találkozzanak egymással, és e találkozás keretében a rendelkezésükre álló bizonyítékokat, iratokat a másik félnek átadják, feltárás (*disclosure*) céljából.¹⁷

Az 1938. évi – máig hatályos – amerikai eljárásjogi törvényben a *Federal Rules of Civil Procedure*-ban – bevezetett jogintézmény lényege tehát az, hogy a szemben álló felek az általuk összegyűjtött, megszerzett információkat, bizonyítékokat – még a tényleges tárgyalás megkezdése előtt – egymással egy előkészítő eljárás keretében megismertessék.¹⁸ Az eljárás egyik célja, hogy a perben egyik fél se kerülhessen előnybe a másik féllal szemben, a másik pedig, hogy a felek még a tényleges bírósági tárgyalás előtt tisztában legyenek az „erőviszonyokkal”, a pernyertesség esélyével, és ez alapján el tudják dönteni azt is, hogy megegyezzenek-e az eljárás ezen szakaszában, vagy a peres eljárást lezáró bírói döntéshozatal lenne számukra előnyösebb.¹⁹

Az amerikai *discovery* eljárás – a per megindítását követő, de a tárgyalást megelőző – felek közötti egyeztetés, aminek keretében a felek bizonyítékokat ismernek meg az egymással történő egyeztetés során különböző eszközökkel, módszerekkel. „A *discovery* eljárás tehát a szembenálló perbeli felekre háruló azon kötelezettség, hogy az általuk összegyűjtött, megszerzett információkat egymással, – még a tényleges, szorosan vett tárgyalás megkezdése előtt – egy előkészítő jellegű eljárás keretében megosszák.”²⁰ A tárgyaláson már nincs lehetőség olyan bizonyíték felhasználására, amelyet a *discovery* eljárásban a felek nem tártak fel, és a tárgyalást előkészítő *pre-trial* konferencián benyújtott bizonyítási terv nem tartalmaz, kivéve, ha ezt valamilyen rendkívüli helyzet indokolja.²¹

Ennek a szabályozásnak köszönhetően az Amerikai Egyesült Államokban a polgári jogi jogviták nagy része – a megindított *discovery* eljárások körülbelül 90%-a – zárul megegyezéssel, tehát nem jut tárgyalási szakaszba.²²

¹⁶ SZOMBATI 2006.

¹⁷ Uo.

¹⁸ Uo.

¹⁹ SZABÓ 1988, 614.

²⁰ SZOMBATI 2006.

²¹ Uo.

²² Uo.

A felek megegyezésre bírása mellett a másik óriási előnye az eljárásnak, hogy ha a felek még a tárgyalás előtt – legkésőbb a tárgyalás-előkészítő konferencián (*Pre-trial conference*) – megegyeznek, mind a két fél mentesül a perköltség megfizetése alól, kivéve a rosszhiszemű pervitel esetét, mert ebben az esetben az állam nem fizeti ki a peres felek eddig felmerült költségeit.²³

2.2. Az angol *disclosure* eljárás

Az angol *disclosure* eljárásnak alapjaiban ugyanaz a célja, mint az amerikaiaké, de az eljárás menetében vannak különbségek, például az amerikaival ellentétben ez csak a kölcsönös információcserét, valamint a tárgyalás előkészítését szolgálja, csak olyan okiratokra szorítkozik, amelyek tartalma közvetlenül releváns, függetlenül attól, hogy a fél előnyére vagy hátrányára szolgál. Itt tehát a felek kölcsönös kötelezettségének az a célja, hogy minél alaposabb előkészítés után kerüljön a peranyag a bíróság elé. Az úgynevezett *pleadings*, vagyis iratváltás folyamán tisztázódnak a bizonyítandó tények. A bíróság biztosítja, hogy a *disclosure* eljárást az ügysző mérjék, és ne terjedjen túl a szükséges mértéken.²⁴

Az 1999-es – Lord Woolf nevéhez köthető – reform²⁵ egyik újítása az úgynevezett *pre-action protocols* bevezetése volt, amely a feleket már a perindítást megelőzően együttműködésre kívánja ösztönözni. Ennek az intézménynek az elsődleges célja egy olyan helyzet megteremtése, amelyben a felek már a perindítás előtt megfelelő információval rendelkeznek ahhoz, hogy kölcsönösen kielégítő egyezséget köthessenek. Woolf szerint a felek által a vitás kérdések azonosítására és okiratok cseréjére fordított erőfeszítések eredményeként az eljárás később már olajozottabban tud lezajlani, ami csökkentheti a perelhúzóadás lehetőségét.²⁶

A bíróság a per megindítása előtt nem kapcsolódik be a folyamatba, viszont utólagosan szankcionálja, ha valamelyik fél nem tett eleget a számára előírtaknak. Ennek keretében a pernyertességre való tekintet nélkül kötelezheti a fenti kötelezettségeket megszegő felet a költségek viselésére, valamint „büntető költségekről” (*indemnity costs*) vagy a költségekre vonatkozó magasabb kamatlábról is dönthet.²⁷

A feleknek a jogvita természetétől függően különböző teendőik vannak a per megindítása előtt. Ennek az elsődleges célja az, hogy a felek ne a perindítást és a bizonyítékok összegyűjtését követően próbáljanak meg először egyezséget kötni, hanem még a bíróság bevonása nélkül kíséreljék meg azt. Ezt segíti az „ajánlattételre való felhívás” (*offer to settle*) intézménye is: ha a felek ajánlatánál nem kedvezőbb az ítélet, akkor a bíróság szankcionálja az ajánlatot visszautasító feleket, amiért egy olyan jogvitában pereskedett, amelyikben

²³ Uo.

²⁴ HARSÁGI 2005, 216.

²⁵ WOOLF 1996.

²⁶ CZOBOLY 2013.

²⁷ Uo.

racionalisan el kellett volna fogadnia az ajánlatot, és ezáltal elkerülhette volna a pert. Ahhoz azonban, hogy a felek megfelelő ajánlatot telessenek egymásnak, szükséges, hogy a megfelelő információk birtokában legyenek. A perindítás előtti protokollok segítségével a felek az ilyen ajánlattételhez szükséges információkhoz már az eljárást megelőzően hozzájuthatnak.²⁸

Az angol polgári per két élesen elkülönülő részre, a *pre-trial* és a *trial* szakaszra osztható. A *pre-trial* szakaszban kerül sor többek között a tényállás azonosítására (*identification of issues*), a bizonyítékok összegyűjtésére (*disclosure*), és ha annak a feltételei adottak, akkor az eljárás „sommás” befejezésére (*summary judgments*).²⁹

Az angol perben az okirati bizonyítási kötelezettség kiterjedt tulajdonképpen minden dokumentumra,³⁰ nemcsak azokra, amelyek ténylegesen relevánsak, hanem azokra is, amelyek adott esetben elvezethetnek egy további bizonyítási eszközhöz. A felek végzik el a bizonyítékok összegyűjtését (*evidence collection*), a bíróság feladata elsődlegesen a felek tevékenységének behatárolása, amelyet az úgynevezett útmutatások (*directions*) segítségével végez el. Ez a szabályozás az egyszerűbb ügyeknél kevesebb igazgatást ír elő, és a bírótól kevesebb aktivitást vár a tárgyalás előtt, míg a bonyolultabbaknál a bíró feladatává teszi, hogy a megfelelő utasításokkal és megbeszélésekkel igazgassa az adott ügy menetét, hogy az minél hamarabb tárgyalható legyen.³¹

Az ügyek nagy része nem jut el a fő tárgyalásra, hiszen a *pre-trial* szakasznak nagy a szűrő hatása. Ezen szakasz célja eltér a tárgyaláson történő bizonyítás felvételtől, aminek következtében a *discovery* és a *disclosure* eljárást általában nem is sorolják a klasszikus bizonyítás (*evidence*) kategóriájába.³² Amelyik jogvita eljut a peres szakaszba, ott a szemben álló felek ügyvédei határozzák meg a perben felhozott tények körét, és ennek bizonyítását is ők végzik. A sikeres tényállítás és ezek bizonyítása, illetve a szemben álló fél bizonyításának sikeres megkérdőjelezése (és kevésbé a jogkérdések feletti vita!) vezet a pernyertességhez. A pervezetési jogszabályokban korlátozott angol–amerikai bíró helyett a felek és ügyvédek alakítják a per tényállását.³³

²⁸ Uo.

²⁹ Uo.

³⁰ *Briefing Note: The Disclosure Explained* (2016). Gaby Hardwicke Solicitors. Elérhető: www.gabyhardwicke.co.uk/images/library/files/briefingnotes/The_Disclosure_Letter.pdf (Letöltés dátuma: 2016. 12. 11.)

³¹ CZOBOLY 2013.

³² HARSÁGI 2005, 221.

³³ CZOBOLY 2013.

2.3. Az új magyar Polgári Perrendtartás perelőkészítéssel és bizonyítással kapcsolatos szabályrendszere

2.3.1. A bizonyításfelvételhez kapcsolódó alapelvek

Az új Pp.-ben nevesített 5 alapelv közül 4 a bizonyításhoz közvetlenül kapcsolódik: a perkoncentráció elve (3. §), a felek eljárástámogatási és igazmondási kötelezettsége (4. §), a jóhiszeműség elve (5. §) és a bíróság közrehatási tevékenysége (6. §).

A perkoncentráció, a felek eljárástámogatása és a bíróság közrehatása mint a perhatékonyság³⁴ rendszerszintű biztosításának 3 tartópillére jelenik meg az új Pp.-ben. A perhatékonyság akkor valósítható meg, ha a bíróság kellő időben megtett mindent azért, hogy az eljárás reálisan elvárható időtartam alatt befejeződjön, és a jogvita egy átláthatóbb (egyszerűbb) és olcsóbb eljárás keretében – a társadalmi elvárások figyelembevételével – oldódik meg.

2.3.2. A perkoncentráció elve

A perkoncentráció jogintézménye azt célozza, hogy a felek közötti jogvita mibenléte minél korábban tisztázódjon, és a bíróság számára az ítélet meghozatalához szükséges valamennyi tény és bizonyíték a lehető legkorábban rendelkezésre álljon, azaz a jogvita anyagi jogi és eljárásjogi keretei minél korábban rögzüljenek.³⁵ A bíróságnak és a feleknek törekedniük kell arra, hogy az ítélet meghozatalához szükséges valamennyi tény és bizonyíték olyan időpontban álljon rendelkezésre, hogy a jogvita lehetőleg egy tárgyaláson elbírálható legyen.

Az anyagi pervezetés célja és értelme annak elkerülése, hogy a vitában olyan döntés születessen, amely nem véglegesen zárja le a jogvitát.³⁶ A bíróság közrehatási tevékenysége nem áll ellentétben a rendelkezési és a tárgyalási elvvel, mert a fél szabadon dönt(het) arról, hogy a bíróság „figyelemfelhívását” követi-e vagy sem, utóbbi esetben vállalva a mulasztásának a részletszabályokban kidolgozott szankcióit.³⁷

A perkoncentráció elve látszólag csak az idődimenziót hangsúlyozza, azonban ebben értelemszerűen egy hatékonysági elem is benne van, hiszen az elbírálás felgyorsításának egyik eszköze a ráfordítások mérséklése (például a bíróság logikai sorrendbe rendezi

³⁴ Vö.: SZABÓ 2013, 365–376.

³⁵ T/11900. számú törvényjavaslat a polgári perrendtartásról (2016). Magyarország Kormánya. Előadó: Trócsányi László igazságügyi miniszter. Elérhető: www.parlament.hu/irom40/11900/11900.pdf (Letöltés dátuma: 2016. 11. 02.) (a továbbiakban: Javaslat) Kommentár a Javaslat 3. §-ához.

³⁶ Ez a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (Bszi.) 2. §-ának (1) bekezdésében megfogalmazott „végleges vitarendezés” elvéből következik.

³⁷ Pp. Szakértői Javaslat 2015.

az eldöntendő kérdéseket, és ennek mentén haladva nem enged idejekorán felesleges vitát és előadásokat a csak később sorra kerülő részletkérdésekben).³⁸

2.3.3. A felek eljárás-támogatási és igazmondási kötelezettsége

Ha a fél a jogvitát a bíróság elé viszi, akkor annak előrevitele érdekében eljárási kötelezettségei keletkeznek, ha ezeknek nem tesz eleget, annak eljárási következményei (például preklúzió, bizonyítatlanság) a felet terhelik. Az elv valamennyi eljárási cselekményre vonatkozik, így a nyilatkozatok, indítványok, bizonyítékok előterjesztésére és a tárgyaláson történő megjelenésre is.

A felek igazmondási kötelezettségének szabályát az új Pp. külön is nevesíti. „Az 1952. évi Pp. 8. § a felet és a képviselőt terhelő igazmondási kötelezettséget a jóhiszemű pervitel egyik elemeként szabályozta. Az új Pp. a hatályos Pp.-től eltérő szemlélettel, a felek eljárás-támogatási kötelezettségével köti össze, annak elemeként nevesíti az igazmondási kötelezettséget: míg a 8. § (1) bekezdés alatt rögzített »rendeltetésszerű joggyakorlás« követelményének címettjei a felek és a per más résztvevői, hasonlóan a 8. § (4) bekezdése alatt nevesített perelhúzás tilalmához, addig a 8. § (3) bekezdés alatt előírt igazmondási kötelezettség (perbeli hazugság tilalmának) címettjei kizárólag a felek, illetve képviselőik.

Az új Pp. által előírt igazmondási kötelezettség alapján a felek a valóság feltárására csak annyiban kötelezhetők, amennyiben nyilatkozatot kívánnak tenni. A felek igazmondási kötelezettsége az aktív és a passzív tényállításokra terjed ki (állítás-tagadás). Az igazmondási kötelezettség irányadó a képviselőre és a beavatkozóra is, amennyiben tényállítást vagy nyilatkozatot tesz. Mivel az eljárás egyéb résztvevői, különösen a bizonyítási eszköznek tekintett tanú, szakértő dogmatikai szempontból a felektől eltérő megítélés alá eső tényállításokat tesznek, ezért az ő tekintetükben, a rájuk vonatkozó speciális szabályok (hamis tanúzás, hamis véleményadás stb.) és jogkövetkezmények irányadók.³⁹

Az eljárástámogatás elve tevélegességet, aktivitást kíván meg a felektől: célirányos, adekvát, lényegre törő nyilatkozatok megtételét, illetve költségtakarékosságot. A fél eljárástámogatási kötelezettsége már a per megindításával beáll, ezért támaszt az új Pp. fokozott elvárásokat a pert kezdeményező fél keresetlevelével szemben is.⁴⁰

2.3.4. A bíróság közrehatási – útmutatási és visszajelzési – tevékenysége (anyagi pervezetés)

Az alaki pervezetés a per ütemezésére, folyamatosságára irányuló eljárási cselekményeket jelenti (például: tárgyalás kitűzése, elhalasztása, határidők megállapítása vagy eljárási akadályokhoz fűződő jogkövetkezmények megállapítása), az anyagi pervezetés során

³⁸ Kommentár a Javaslat 3. §-ához.

³⁹ Kommentár a Javaslat 4. §-ához.

⁴⁰ Kommentár a Javaslat 5. §-ához.

elvégezendő, illetőleg elvégezhető bírói cselekmények pedig a jogvita érdemére irányulnak (például jogalap tisztázása, a tényállás feltárására vonatkozó percselekmények), amelyek magára az érvényesíteni kívánt jogra vonatkoznak.⁴¹

Az anyagi pervezetés a felek perfelvételi nyilatkozatai (jogállítások, tényállítások, kérelmek, bizonyítékok és indítványok) ellentmondásosságának, hiányosságának vagy következetlenségének bírói észlelését, ennek tisztázására irányuló bírói cselekvést jelenti *„továbbá a bírónak ezen felül visszajelzést is kell adnia a felek számára, hogy miként ítéli meg az ügyüket, már nem csak a szóbeli tárgyaláson, hanem a tárgyalás-előkészítés szakaszában is. Ezáltal elkerülhetővé válik, hogy a bíróságnak el kelljen halasztania a tárgyalást amiatt, hogy a felek reagálni tudjanak a bíróság megállapításaira”*.⁴²

Az új Pp. a felek rendelkezési jogának és a peranyag szolgáltatására irányuló kötelezettségének hangsúlyos érvényesítésére figyelemmel – az 1952. évi Pp. 3. § (3) bekezdésében megfogalmazott bizonyítással kapcsolatos bírói feladatkört gyökeresen átértelmezve – szakít azzal a szemlélettel, amely szerint a bíróság feladata minden ügyben és mindenre kiterjedő tájékoztatást adni minden fél számára a bizonyítás tekintetében. A felek rendelkezési joga alá tartozik, hogy a bíróságnak az anyagi pervezetés körében tett cselekményeit a saját perbeli cselekményeikben, nyilatkozataikban felhasználják-e, követik-e.⁴³ Az 1952. évi Pp. 3. §-a és az új Pp. 4. §-a is a felekre bízta a bizonyítékok beszerzését, mégis valójában a bíróság végzi el a tényleges bizonyítási cselekményeket, amely rendkívüli mértékben megterheli a bírói állomány időbeli és energiaforrásait, erőteljesen hozzájárulva a perek észszerű időn túl történő befejezéséhez.⁴⁴

Az új Pp.-hez fűzött indokolás szerint *„a bíróság anyagi pervezetési tevékenységének korlátja a kereseti kérelem és ellenkérelem, valamint az érvényesített jog és hivatkozott jog alapja. A bíróság anyagi pervezetése nem terjed ki arra, hogy a felet arról tájékoztassa, ha az előadott tények a fél által kérelmében, vagy ellenkérelmében nem hivatkozott jog alkalmazását vetik fel, különösen, ha az a kérelem, vagy ellenkérelem, illetve érvényesített jog megváltoztatását kívánná meg”*.⁴⁵ Ennek ellentmond a Kúria Tanácselnöki Értekezletének álláspontja, amely nem támogatta, sőt, elfogadhatatlannak tartotta azt, hogy *„a ténybelileg megalapozott kereset elutasítására pusztán azon az alapon kerüljön sor, mert a fél kereseti kérelme alapjául rossz jogcímet jelölt meg, mert ez nem egyeztethető össze a per társadalmi rendeltetésével. A jogcímmel kötöttség gondolata a kereseti kérelemhez kötöttség félreértelmezésén alapul: a bíróságot ennek alapján a fél által felhozott tényállítások köre és a fél által előterjesztett kereseti kérelem köti, de nem az általa meghatározott jogcím. A felek által állított és bizonyított tényállítások alapján a jogviszony minősítése a bíróság feladata, az alapvető kérdés ugyanis a perben az, hogy az adott tényállás mellett a kereseti kérelem*

⁴¹ PÁKOZDI 2014 [2015], 146.

⁴² CZOBOLY 2013.

⁴³ Kommentár a Javaslat 237. §-ához.

⁴⁴ SZOMBATI 2006.

⁴⁵ Kommentár a Javaslat 237. §-ához.

*megalapozott-e, nem pedig az, hogy azt pontosan mely jogi indokok támasztják alá.*⁴⁶ Egyetértve a Kúria Tanácselnöki Értekezletének álláspontjával, fontos hangsúlyozni, hogy a bíróság az anyagi pervezetést addig a határig gyakorolhatja, míg meg tudja őrizni a pártatlanság látszatát a felek előtt.⁴⁷

A bíróság a perfelvétel körében bizonyítást csak törvényben meghatározott esetben folytat le. Ennek értelmezése egyrészt a feleknek utólagos bizonyítására⁴⁸ vonatkozó szabályozással összhangban válik érthetővé, amely ezt lehetővé teszi a perfelvételt lezáró végzés meghozatalát követően, és az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás be-
rekesztéséig. Másrészt a bírónak – bizonyítás lefolytatása nélkül – kell anyagi jogi kérdésekben állást foglalnia, aminek az alapja valójában csak a bizonyított tényállás lehetne.

A törvény az anyagi pervezetés terén a jogi képviselő nélkül eljáró fél számára több és eltérő jellegű támogatást is előír. A laikus fél esetében ugyanis szükség lehet a perfelvételi nyilatkozatai tisztázásához a fél személyes meghallgatására, valamint a bizonyítási lehetőségei feltárásában való bírói közrehatásra, továbbá a bizonyítandó tények tekintetében az eljárás jogilag lehetséges bizonyítási eszközökről, bizonyítási módokról, illetve a bizonyítással kapcsolatos feltételekről történő tájékoztatásra.⁴⁹

A perfelvétel lezárása során egy általános tájékoztatás keretében a bíró tehát megjelöli, hogy melyek azok a tények, amelyeket bizonyítani szükséges, és hogy azt melyik félnek kell bizonyítania. A bíró által kitűzött határidőn túl, az önhibából később előterjesztett indítványokat a bíróság figyelmen kívül hagyja. A perfelvétel lezárásáig a fél a perfelvételi nyilatkozatait – e törvény keretei között – az ellenfél hozzájárulása nélkül megváltoztathatja (keresetváltogatás – ellenkérelem-változtatás).⁵⁰ A perfelvétel lezárásából fakadó perce-zúra tehát alapvetően a keresetváltogatási tilalmat jelenti. Keresetváltogatásnak az minősül, ha a felperes a keresettel érvényesített jogot megváltoztatja, ami együtt jár a releváns tények körének megváltozásával is, nem feltétlenül jelenti azonban a kérelem megváltoztatását. A percezúrát követően az ilyen értelemben vett keresetváltogatás nem megengedett, kivéve, ha az alperes ehhez – akár hallgatólagosan is – hozzájárulását adja. A meg nem engedett keresetváltogatást elállásnak kell tekinteni.⁵¹

Az anyagi pervezetés eltérő intenzitással, terjedelemben és tartalommal, de egyaránt jelen van a perfelvételi és érdemi tárgyalási szakban, valamint a másodfokú eljárásban is,⁵² mivel a bíróság közrehatási kötelezettségének tartalmát főként a szerepvállalását a tényállás tisztázásában és a jogvita tárgyszerű kereteinek kialakításában összegezhettük.⁵³

⁴⁶ A Kúria Polgári Kollégium kollégiumvezetőjének levele az Országos Bírósági Hivatal elnökének, 2015. E1. I.G.21/2. Budapest, 2015. március 30.

⁴⁷ Pp. Szakértői Javaslat 2015.

⁴⁸ Kommentár a Javaslat 220. §-ához.

⁴⁹ Kommentár a Javaslat 253. §-ához.

⁵⁰ Kommentár a Javaslat 183. §-ához.

⁵¹ Kommentár a Javaslat 183. §-ához.

⁵² Kommentár a Javaslat 237. §-ához.

⁵³ Vö.: KÖBLÖS 2016, 185–204.

2.3.5. Az elsőfokú eljárás bizonyítással kapcsolatos szabályai

A perfelvételi szak

Az új Pp. – az elsőfokú eljárásban bevezetett osztott tárgyalási rendszer alapján – külön szabályozza a perfelvételi és az érdemi tárgyalási szakot.

Az osztott perszerkezetben a perfelvételi szak szolgál a jogvita tartalmának, kereteinek kialakítására és tisztázására. A perfelvétel célja az, hogy – részletes és átfogó írásbeli előkészítést követően – egy szóbeli perfelvételi tárgyaláson lezárható legyen a perbe vitt és írásban jól előkészített jogvita ténybeli és jogi alapja.

A perfelvétel lezárásának egyik lényeges joghatása, hogy a felek által ott előterjesztett bizonyítékok és bizonyítási indítványok is rögzülnek, azaz nem változtathatók, és nem terjeszthetők elő újabban, azonban a kereset- és ellenkérelem-változtatáshoz hasonló esetekben és feltételek mellett a bizonyítás vonatkozásában is indokolt kivételeket engedni.⁵⁴ A perfelvételi és bizonyítási cselekmények elválasztása folytán a perfelvételi szakban alapvetően kizárt a bizonyítás lefolytatása. A perfelvétel körében, azaz az ügy érdemében bizonyítás csak az új Pp. által lehetővé tett esetben megengedett (például a fél indítványa alapján a perfelvételhez szükséges irat- és adatbeszerzés). A nem a per érdemére vonatkozó bizonyítás azonban nem kizárt (például perakadály).⁵⁵

„Az írásbeli előkészítés alapján és a bíróság közrehatása eredményeként ideális esetben az első tárgyalásra a jogvita előkészítésre kerül minden perbeli szereplő számára. A perfelvételi tárgyalás tehát már azzal kezdődik, hogy a bíróság összegzi az írásbeli perfelvétel eredménye alapján a jogvita szempontjából lényeges perfelvételi nyilatkozatokat. A félreértések, félreértelmezések lehetősége kizárható, a bíróság meggyőződhet arról, hogy helyesen értelmezi a felek nyilatkozatait, jogérvényesítési szándékát. Ezt szolgálja a felek észrevételezési lehetősége is.”⁵⁶

Az új Pp. a perfelvételi tárgyalás hatékony lebonyolításához feltétlenül szükségesnek tartja, hogy a fél egyrészt a perfelvételi tárgyaláson megjelenjen, másrészt olyan személy legyen jelen, aki kompetens, megfelelően felkészült ténybeli és bizonyítási kérdésekben. A megfelelően felkészült fél vagy képviselő jelenlétét pedig azzal kívánja az új Pp. biztosítani, hogy nem engedi a tárgyalás elhalasztását olyan okból, ami az elvárható gondossággal felkészült fél vagy képviselő esetében nem lenne szükséges. Az idézésben külön figyelmeztetni kell a felet erre is.⁵⁷

⁵⁴ Kommentár a Javaslat 220. §-ához.

⁵⁵ Kommentár a Javaslat 183. §-ához.

⁵⁶ Uo.

⁵⁷ Kommentár a Javaslat 188. és 189. §-ához.

A törvény alapvetően nem tesz különbséget a törvényszéki és járásbíróági perekben zajló perfelvételt illetően (egységes perrend). Az írásbeli ellenkérelem (esetleges viszontkereset, beszámítás) beérkezésétől 3 lehetséges útvonalat ad a perfelvétel lezárásának eléréséhez:

1. a bíróság elrendelhet további írásbeli perfelvételt;
2. kitűzheti a perfelvételi tárgyalást;
3. a perfelvételt lezárhatja további írásbeli előkészítés nélkül a perfelvételi tárgyalás mellőzésével.

A bíróság így az ügy konkrét sajátosságaihoz igazodóan határozhat az előkészítés megfelelő módjáról (szóbeli vagy írásbeli) és menetéről.⁵⁸ Az új Pp. szerinti permenetrend alapján az ügyek jelentős részében egyetlen perfelvételi tárgyalás elegendő lehet a per választóvonalának meghúzására (percezúra), és akár azonnal a perfelvételi tárgyaláson vagy legkésőbb a következő tárgyaláson már áttérhet a bíróság az érdemi tárgyalási szakra, és érdemi bizonyítást folytathat.⁵⁹

Előfordulhatnak olyan ügyek, ahol egyáltalán nincs szükség a perfelvételi tárgyalásra, vagy további írásbeli perfelvételre, mivel a jogvita kifejezetten egyszerű (például az alperes a kereseti követelést elismerte). Ezekben az esetekben a perfelvétel tárgyaláson kívüli lebonyolításra is lehetőség van, amelyet a bíróság előzetes figyelmeztetéshez köt, és lehetővé teszi a felek számára tárgyalás tartásának kérését. A perfelvételi tárgyalás mellőzésével történő perfelvétel esetén a bíróság tárgyalás tartása nélkül és tárgyaláson kívül hozza meg a perfelvételt lezáró végzést, amely tartalmában és joghatásában nem különbözik a tárgyaláson hozott végzéstől. A bíróság köteles a végzés meghozatalával egyidejűleg kitűzni az érdemi tárgyalás határnapját.⁶⁰

A perfelvétel lezárása a bíróság alakszerű végzésével történik, amely nem fellebbezhető, és a perfelvételi szak lezárásának tényét tartalmazza. A perfelvételt lezáró végzés tekintetében az új Pp. kimondja, hogy pervezető jellege ellenére ahhoz a bíróság kötve van, azt nem változtathatja meg.⁶¹ Az eljárás későbbi menetében a perfelvételi szakra tartozó percelemekények csak az új Pp. által megengedett esetekben és feltételekkel tehetők.⁶² A perfelvétel kiegészítésének van helye keresetkiterjesztés, valamint beszámítás előterjesztése esetén. A perfelvétel kiegészítése azonban csak a változtatással érintett részre terjed ki, vagyis nem nyílik meg a teljes korábbi perfelvételi szak. A törvény nem tartalmaz konkrét törvényi szabályozást sem a határidőkről, sem a perfelvétel kiegészítésének szóbeli vagy írásbeli módjáról, illetve egyes lépéseiről. Az ügy sajátosságai, a változtatás jellege, mértéke és jelentősége alapján a bíróságra bízva a perfelvétel kiegészítésére adott esetben legmegfelelőbb eljárás meghatározását.⁶³

⁵⁸ Kommentár a Javaslat 187. §-ához.

⁵⁹ Kommentár a Javaslat 192. §-ához.

⁶⁰ Kommentár a Javaslat 197. és 198. §-ához.

⁶¹ VÖ.: ÉLESS-ÉBNER 2014, 377–392.

⁶² Kommentár a Javaslat 194. §-ához.

⁶³ Kommentár a Javaslat 222. §-ához.

Az érdemi tárgyalási szak

Az osztott tárgyalási rend folytán az eljárás második fázisa szolgál a – perfelvételi szakban azonosított jogvita körében releváns – bizonyítás lefolytatására és a per érdemében való döntés meghozatalára. A per e szakaszában már nincs lehetősége a feleknek az ellenfél hozzájárulása nélkül a perfelvételi nyilatkozataikon változtatni, azt kiegészíteni. Az a fél, aki úgy teszi meg, vagy változtatja meg perfelvételi nyilatkozatát, hogy erre korábban is lehetősége lett volna, az nem az elvárható perbeli magatartást tanúsítja. Ennek megakadályozása érdekében a törvény a pénzbírság szankcióját alkalmazza.⁶⁴ „A perfelvétel eredményeként az érdemi tárgyalási szakban a célirányos, sok esetben előre tervezhető bizonyítási cselekmények lefolytatása szükséges, ezért az új Pp. kimondja, hogy az érdemi tárgyalást több, akár egymást követő határnapokra is kitűzheti a bíróság.

Az érdemi – szóbeli – tárgyalási szakban nincs további lehetőség bizonyíték, bizonyítási indítvány előterjesztésére, a bíróságnak a bizonyítási eljárás lefolytatása és az érdemi döntés meghozatala a feladata, lehetőség szerint egy érdemi tárgyaláson. Az új Pp. korlátozza a perfelvételi nyilatkozatok közül a bizonyítási indítványok és bizonyítékok előterjesztését is, így a perfelvétel lezárásával alapvetően a bizonyítás keretei is rögzülnek.⁶⁵ „Bizonyítás felvételének csak olyan bizonyítékokra vonatkozóan van helye, amelyek a tárgyaláson rendelkezésre állnak, és amelyek alkalmasak lehetnek arra, hogy a közlemény kifogásolt tényállításainak valóságát nyomban igazolják, vagy a keresetben előadottakat nyomban megcáfolják.

A felek jelenléte az eljárás érdemi tárgyalási szakában már nem elengedhetetlen, így az új Pp. – változtatva az 1952. évi Pp. egyoldalúan a felperesre kedvező szabályozásán – lehetővé teszi, hogy bármelyik fél, így az alperes is kérelmezhesse az érdemi tárgyalás távollétében való megtartását.⁶⁶

3. A JOGRENDSZEREK KONVERGENCIÁJA

3.1. Koncepcionális hasonlóságok és különbségek

A lényeges különbség a pert megelőző önkéntes és a peres eljárásban – a jogi intézményrendszer keretei között – igénybe vehető önkéntes vagy kötelező közvetítői eljárás között az, hogy míg az egyik esetben a módszer a legszabadabb értelmezést és megvalósítást teszi lehetővé, és elegendő a felek felhatalmazása ahhoz, hogy a mediátor minden kötöttség nélkül vezesse a folyamatot, addig a másik esetben a felek számára egy előrelátható, kiszámítható eljárást kell biztosítani,⁶⁷ megfelelő jogi garanciák biztosítása mellett. Ha a bírónak lehetősége van olyan előkészítő tárgyalást tartani, ahova megidézi a feleket, megbeszéli velük

⁶⁴ Kommentár a Javaslat 183. §-ához.

⁶⁵ Kommentár a Javaslat 214. §-ához.

⁶⁶ Kommentár a Javaslat 223. §-ához.

⁶⁷ KRÉMER 2012, 53.

a közöttük fennálló vita körülményeit, megoldási javaslatokat vázol fel, és egyúttal bátoríthatja őket a mediáció igénybevételére, akkor ezáltal megismerhető a felek véleménye: tudnak-e arról az eshetőségről, hogy közvetítői eljárás lefolytatását is kérhetik, élnek-e ezzel az alternatívával, vagy ragaszkodnak a bíróság eljárásához, illetve ha elutasítják, azt miért teszik?⁶⁸

„Főleg az angolszász jogrendszerre jellemző a hivatásos bírakon kívüli laikusok bevonása a döntésbe, amely különösen a tényállás és az egyes tények megállapítása szempontjából jelentős. A laikusok bevonásának egyik eszköze az esküdtszéki rendszer, ahol a laikusok külön testületben (az esküdtszékben) elkülönülnek a hivatásos bírótól, és a ténykérdésekben tőle függetlenül döntenek, a másik – a kontinentális rendszerre jellemző – ülnökrendszer, ahol az ülnökök a hivatásos bíróval (bírákkal) egy közös tanácsot alkotva döntenek, elvileg minden felmerülő kérdésben. Az alárendelt szerepben történő laikus-bírászkodás ezen formája is jelentősen csökkent az elmúlt évtizedekben az európai kontinensen mindenhol, még a büntető ügyekben is csak a súlyosabb esetekre korlátozódik. Ebből a szempontból még az angol jogrendszer is inkább a kontinentális jogokhoz áll közelebb, mert az esküdtszékek alkalmazását a perekben itt is nagymértékben visszafogták a 20. század első évtizedei óta. Ezzel szemben az Amerikai Egyesült Államokban még csak fokozódott az esküdtszékek szerepe, a büntetőügyeken túl a magánjogi jellegű perekben is.”⁶⁹ Ennek figyelembevételével nemcsak a bizonyítási eszközök/módok, hanem – főleg az amerikai polgári eljárásjogban – a bíróság összetétele is kihatással lehet a tényállás megállapítására, így végső soron a felek esetleges megegyezésére vagy akár a bíróság döntésére is.

A perkoncentráció szabálya – egy, a római jogon alapuló – a kontinentális európai jogrendszerben is hagyományokkal bíró jogintézmény, de a koncentrált tárgyalás hagyományosan az angolszász eljárásjogban volt jelen, ahol élesen elvált egymástól a tárgyalást megelőző *pre-trial* szakasz, valamint az egyetlen, koncentrált tárgyalás, a *trial*. Ez a szerkezet abból a szükségszerűségből fakadt, hogy a ténykérdésekről hagyományosan az esküdtszék döntött, így a tények és bizonyítékok bemutatását egyetlen tárgyalásra kellett koncentrálni.⁷⁰ Ennek előkészítése viszont akár több éven keresztül is tarthatott.

A bíróságnak alapvetően nem az a feladata, hogy önmaga derítse fel a tényeket, és ez alapján előkészítse a tárgyalást, hanem hogy ösztönözze, és amennyiben szükséges, szankciók segítségével is arra bírja rá a feleket, hogy azok aktívan működjenek közre az előkészítésben. Ezt a különböző jogrendszerek a peranyag előterjesztésének az időbeli korlátozásával érik el.⁷¹ Az angolszász rendszerben a bizonyítási eljárás már a tárgyalás megkezdése előtt lezajlik, főként a bírói közreműködés mellőzésével. Az új magyar Pp. az előkészítő tárgyalás lezárásáig (percezúra) engedélyezi az adatok szolgáltatását, ezt követően a fél

⁶⁸ ANTALICZ Elérhető: http://birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/Mailath-palyazat-erdmenyek/MGyTP-P-J-3-Antalicz_Gabriella-A_mediacio_szerepe_a_polgari_eljarasban.pdf (Letöltés dátuma: 2016. 11. 20.)

⁶⁹ POKOL 2002.

⁷⁰ CZOBOLY 2013.

⁷¹ CZOBOLY 2013.

perelhúzó magatartását lehetetlenné teszi, azzal, hogy a keresetváltoztatást/viszontkereset előterjesztését csak kivételes indokkal engedélyezi.

A felek eljárástámogatási kötelezettsége alapelveként jelenik meg az új Pp-ben. Ez a bíróság és a felek aktív munkáját, úgynevezett együttműködésüket jelenti azoknak az információknak az összegyűjtésében, ami a jogvita tárgyát és a kapcsolódó vitás kérdések egyértelműsítését jelentik. Az együttműködés elvének több dimenzióját különböztethetjük meg: a peranyag összegyűjtésével kapcsolatos „munkaközösséget” és az eljárás menetének alakítására vonatkozó együttműködést. Az együttműködés kifejezést a német eljárásjogban (*Kooperationsmaxime*) inkább az első, míg az angol eljárásjog – az *overriding objective* által meghatározott kívánalom formájában – a második értelemben használja az együttműködés kifejezést.⁷² A *Kooperationsmaxime* keretében a bíróság a feleknek a peranyag összegyűjtésével és a bizonyítással kapcsolatos tevékenységét „kezdeményezi és provokálja, irányítja és koncentrálja, szükség esetén korrigálja”.⁷³ A német és osztrák eljárásjog a feleket a per menetét támogató magatartásra kötelezi (*Prozessförderungspflicht*), az angol eljárásjogban pedig ezt a feladatot már a perindítást megelőzően, az úgynevezett *pre-action protocols* látja el.⁷⁴ Az együttműködési elvnek egy másik vetülete a *per menetének az alakítására vonatkozik*. A legújabb trendek abba az irányba mutatnak, hogy az ügy szükségleteinek helyes felismerésében és az arra megfelelő eljárás kialakításában a bíróságnak ki kell kérnie a felek véleményét is.⁷⁵ A felek együttműködésének egy innovatív és előremutató eszköze az angol *pre-action protocols*, amely jól körülhatárolt keretek között megfelelő ösztönzést nyújt a feleknek ahhoz, hogy azok a perindítást megelőzően együttműködjenek.⁷⁶

Jelen formájában az amerikai *discovery* eljárás nem alkalmas a magyar viszonyokra történő adaptálásra, de az angol *disclosure* eljárás bizonyos elemeinek átültetését megfontolásra érdemesnek tartom.

3.2. Jogszabályi közelítések az új Pp. és az 1952. évi Pp. alapján

A peres eljárást megelőző bizonyításfelvétel körébe tartozik az angolszász jogban a *pre-trial discovery*: a fél vagy jogi képviselője a tárgyalást megelőzően megvizsgálja az ellenfél rendelkezésére álló bizonyítási eszközöket, kérdéseket intézhet hozzá és a tanúkhöz. Amennyiben a felet ebben akadályozzák vagy megtagadják tőle az együttműködést, kérheti a bíróság beavatkozását. A *discovery* célja, hogy a felek a tárgyaláson már úgy tudjanak részt venni, hogy az ellenfél bizonyítékait maradéktalanul ismerik.⁷⁷

⁷² VERKIJK 2008, 68.

⁷³ BETTERMANN 1978, 390.; Vö.: KENGYEL 2003, 141.

⁷⁴ CZOBOLY 2013.

⁷⁵ CZOBOLY 2013.

⁷⁶ CZOBOLY 2013.

⁷⁷ NAGY 2006, 433.

Az *előzetes bizonyítás* csak annyiban hasonlít a *discovery* eljáráshoz, hogy a bizonyítás a tárgyaláson kívül zajlik le, de lényeges eltérés, hogy Magyarországon azt a bíróság vagy a közjegyző rendeli el, és egy rendkívüli eseményt feltételez. Az előzetes bizonyításra – kérelem folytán – sor kerülhet a perindítás előtt vagy a perindítást követően a perfelvételi szakban is. Az előzetes bizonyítás eredményeképpen lényegesen leegyszerűsödhet, ekként lerövidülhet a per, optimális esetben akár el is kerülhet, ha például a vitatott kérdésben született szakvéleményt az ellenérdekű felek elfogadják, és peren kívül egyezségeket tudnak kötni egymással.

Az 1952. évi Pp.-ben még megtaláljuk „*az egyezségi kísérletre idézést*,”⁷⁸ mint egy pereljárító nemperes eljárás szabályait, az új Pp.-ben azonban már nem. A jogalkotó célja a szabályozás 1957-ben történt beiktatásával az volt, hogy a felek a bíróság előtt önszántukból megjelenve, jogvitájukat a bíróság által jóváhagyott egyezséggel⁷⁹ rendezzék a hosszadalmasabb peres út igénybe vétele helyett. Ez a rendelkezés az évek során nem tett szert említésre méltó gyakorlati jelentőségre. Ez azzal magyarázható, hogy a bíróság előtti igényérvényesítés előtt az egyezségi kötések hajlandóság tipikusan alacsony, és növekvő tendenciát majd csak később, általában a perben kialakult bizonyítási pozíciók, és a per kimenetelének ezekkel együtt körvonalazódó kilátásai ismeretében mutat. Pedig a jogalkotó arra találta ki az egyezségi kísérletre idézést, hogy a tipikusan alacsony pertárgyértékű, de hosszan elhúzódó és aránytalan perköltséget eredményező, valamint a bíróságot leterhelő eljárásra alternatívát kínáljon.⁸⁰ Sajnos azonban az a cél, amely szerint a pert lehetőség szerint egyetlen jól előkészített tárgyaláson kell lefolytatni az egyezségi kísérletre idézés és a szóbeli kereset azonnali tárgyalása esetében, nem megvalósítható.

Az 1952. évi Pp. 121/A. § (1) bekezdése alapján jogi személy vállalkozások egymás közötti jogvitáiban a keresetlevél benyújtása előtt a feleknek meg kellett kísérelniük a jogvita peren kívül elintézését: írásban kellett megkeresniük egymást, az egyeztetésnek pedig a „véleményeltérésükre” kellett kiterjednie. Azt, hogy a potenciális jogvita tartalmában milyen mélységig kellett egyeztetést folytatniuk, a jogszabályból nem derült ki. A törvény nem határozott meg határidőket az egyeztetésre vonatkozóan sem. A felek közös akarattal mellőzhették a tényleges egyeztetést azzal, ha a közöttük felmerült véleményeltérésről közös jegyzőkönyvet készítettek.⁸¹ Ezek a rendelkezések az angol *pre-action protocols* általános kötelezettségével mutattak hasonlóságokat számos eltéréssel: az angol szabályozás egyrészt nem akadályozza a perindítást, viszont szankcionálja a felperest is, illetőleg a „büntető költségeken” keresztül a pervesztes alperest is, ha az elmulasztja az együttműködést. Másrészt az angol szabályok még az általános kötelezettség esetében is részletesebben határozzák meg, hogy a felektől mi az elvárt magatartás, a témaspecifikus protokollok pedig összehasonlíthatatlanul részletesebben írják elő kötelezettségeket. Emellett pedig az angol eljárásban a bíró nemcsak azt vizsgálja, hogy a felek formailag, hanem, hogy tartalmilag

⁷⁸ 1952. évi Pp. 127. § (2)–(5) bek.

⁷⁹ 1952. évi Pp. 148. §.

⁸⁰ JUHÁSZ 2013, 797., 903–907.

⁸¹ CZOBOLY 2013.

is eleget tettek-e ennek a kötelezettségnek. A leglényegesebb eltérés mégis abban fedezhető fel, hogy a magyar előírások „szemérmesen” azt várták csak a felektől, hogy mindegyik mondja el a véleményét a jogvitáról, és a felperes összegezze a „véleményeltérésüket”. Ezzel szemben az angol megoldásban a felek egymástól konkrét kérdéseket tehetnek fel, amelyre észszerű időn belül azoknak választ kell adniuk. Emellett pedig a tényekre vonatkozó tájékoztatás és kérdés jogát az okirati bizonyítékok cseréje is kiegészíti.⁸²

A célzott végeredmény szempontjából az egyezségi kísérletre idézés, a szóbeli egyezségi kérelem azonnali elbírálása és a bíróság előtti (önkéntes) közvetítői eljárás megegyezik: mindegyik a bíróság által jóváhagyott jogerős egyezség felé mutat, amely végrehajtható. Ezért a bíróság előtti közvetítői eljárás az egyezségi kísérletre idézés jogintézménynek a 21. századi – modernizált – változataként értékelhető, amelyet illetékmentessége rendkívül vonzóvá tehet.

4. ÖSSZEGZÉS

A kötelező mediációval elsősorban az angolszász jogcsaládon belül találkozunk, ami az ott sokkal hangsúlyosabb szereppel megjelenő, tárgyalást megelőző szakasznak is betudható.⁸³ Az EK Mediációs Irányelvhez képest az EU ODR Rendelettel és az EU ADR Irányelvvel láthatólag olyan folyamat veszi kezdetét, amelynek lényege, hogy a mediáció nagyobb – és a felek akaratától részben függetlenül kikényszeríthető – teret követel magának a polgári igazságszolgáltatásban. Ebben a tendenciában az a veszély is rejlik, hogy a polgári jogvédelmi/igényérvényesítési rendszer megduplázódik, és egyben a polgári per jelentőségéből folyamatosan és minőségileg alárendelt rendszer javára veszít.⁸⁴

Álláspontom szerint az angolszász és a kontinentális európai igazságszolgáltatás/jogszolgáltatás alapideológiája lényegében ugyanaz: a szemben álló felekre van bízva az eljárás iránya, akik „csatát” folytatnak (*battle theory*), és az általuk előadott tények, bizonyítékok, az ő kérésükre meghallgatott tanúk alapján hoz döntést az esküdtszék, illetve a bíró.⁸⁵

Az eljárásban főszerepet „alakító” ügyvédek taktikája/stratégiája is közeledni látszik annyiban, hogy erőteljesen szűkül a kontinentális jogrendszerek ügyvédjeinek „mozgásteret” abban, hogy milyen tényeket és bizonyítékokat mikor hoznak elő, illetve előhoznak-e egyáltalán. A különbség abból adódik, hogy ki tartja kézben a „csata” menetét, és milyen mértékben? A bíróság és a felek közötti pervezetési jogosítványokat észszerűen kell elosztani, a felek rendelkezési jogainak kiszélesítése azonban mindig a felelősség növelésével jár együtt. Ez akkor elfogadható, ha a felek birtokában vannak a szükséges információnak, adatoknak és a szakértelemnek, ami nem mindenkinek áll a rendelkezésére. Ilyen helyzetben hogyan könnyíthetünk a kontinentális jogrendszer bírójának tényfeltáró,

⁸² CZOBOLY 2013.

⁸³ VARGA 2013, 509–510.

⁸⁴ VARGA 2013, 509–510.

⁸⁵ BADÓ 2003, 105–106.

tárgyalást vezető/irányító, a megegyezés érdekében pszichológiai eszközöket is alkalmazó, kitanítási kötelezettségének eleget tévő, döntést részletesen indokoló feladatkörén? Az egyik megoldás a mediációs eljárás peres és nemperes eljárásokban történő sikeres alkalmazása lehet. A bíró szerepfelfogásában bekövetkezett változás nemcsak akkor jelent attitűdváltást, amikor a bíró mediátorként lép fel, hanem amikor a peres eljárás során mediációs módszereket alkalmaz.⁸⁶ Az angolszász és a kontinentális jogrendszerek közeledése ellenére az angol polgári eljárásban továbbra is a felek képviselői játsszák a központi szerepet, és a bíró feladata inkább csak a tevékenységük irányának és határainak kijelölése. A bíró passzívabb, míg az ügyvédek aktív szerepkörének okait az úgynevezett kontradiktórius rendszerben (*adversary system*) kell keresni. Az angol bírónak inkább döntenök, mintsem a vizsgáló szerepét kell eljátszania. Ennél fogva nem veszi, sőt nem veheti át az eljárás egyetlen szakaszában sem a kezdeményezést a felektől vagy az ügyvédjeiktől,⁸⁷ ami koncepcionálisan nagyon távol esik a kontinentális európai (magyar) bíró szerepkörétől. Álláspontom szerint azonban az igazán nagy koncepcionális különbség nem az angolszász és a kontinentális európai modellek között van, hanem az előző kettő és a szocialista permodell között, hiszen amíg az első kettő esetében a felek és a bíróság együttműködésén alapul a tárgyalás (bizonyítás) előkészítése, addig az utóbbi esetében a bíró – a felek valódi közreműködése nélkül – egyedül végezte azt.

Vajon az új Pp. perelőkészítéssel kapcsolatos szabályai eleget tesznek annak az elvárásnak, hogy a Magyarországon folyó peres eljárások hatékonyabbak: egyszerűbbek, gyorsabbak és olcsóbbak legyenek? *„Az eljárások gyorsításának kulcsa valójában nem a sajátos perjogi szabályokban, hanem a bírák személyes minőségében és a leterheltségüket pozitívan befolyásolni képes, őket körülvevő szervezeti-infrastrukturális adottságokban keresendő. Nyugat-Európában a perek elintézésének átlagos időtartama a néhány hónapos nagyságrendnél tart. Erre azonban sehol nem egy »lebutított,« illetőleg az ügyek individuális specifikumait figyelmen kívül hagyó, egyszerűsített és rövid határidőkkel telerakott eljárás teremtett lehetőséget, hanem a bíróságok megfelelő költségvetési beágyazottsága, a bírói szervezet megfelelő nagyságrendű infrastrukturális (IT) fejlesztése és a bírói hivatás mint életpálya tényleges anyagi attraktivitásának megvalósítása annak érdekében, hogy a bírósági szervezet ne maradjon le a többi jogi hivatásrend mögött a legjobbak (tekintélyt parancsoló és dönteni képes bírói személyiség) közül válogatás lehetőségében.»⁸⁸*

A jogalkotó álláspontját az új Pp. normaszövege alapján már ismerjük, most a jogalkalmazók a sor, hogy „mozgásterüket” kialakítsák a perek gyorsítása és hatékonyságuk növelése céljából.

⁸⁶ NAGY Márta 2015, 24.

⁸⁷ CZOBOLY 2013.

⁸⁸ VARGA 2013, 498.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. BADÓ Attila (2003): Az Egyesült Államok jogrendszere. In BADÓ Attila – LOSS Sándor: *Betekintés a jogrendszerek világába*. Budapest, Nyitott Könyv. 77–109.
2. BETTERMANN, Karl August (1978): Hundert Jahre Zivilprozeßordnung. Das Schicksal einer liberalen Kodifikation. *Zeitschrift für Zivilprozeß*, Nr. 91.
3. CZOBOLY Gergely (2013): *A perelhúzóadás megakadályozásának eljárási eszközei*. PhD-kézirat. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola.
4. ÉLESS Tamás – ÉBNER Vilmos (2014): A percezés – az érdemi tárgyalás előkészítése. In NÉMETH János – VARGA István szerk.: *Egy új Polgári Perrendtartás alapjai*. Budapest, HVG-ORAC. 377–392.
5. ÉLESS Tamás – VARGA István szerk. (2015): *A Polgári Perjogi Kodifikációról szóló 1267/2013. (V. 17.) Korm. határozat által elkészíteni rendelt Munkabizottsági Szakértői Javaslat Normaszöveg- és Indokolás Tervezete*. (kézirat)
6. HARSÁGI Viktória (2005): *Okirati bizonyítás a modern polgári perben*. Budapest, HVG-ORAC.
7. JUHÁSZ Imre (2013): A polgári nemperes eljárások fogalma és általános jellemzése. In VARGA István szerk.: *A polgári nemperes eljárások joga*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. (második, átdolgozott kiadás) 903–907.
8. KENGYEL Miklós (2003): *A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben*. Pécs, Akadémiai Doktori értekezés. 141.
9. KRÉMER András (2012): A mediáció alapkérdései. In SÁRINÉ SIMKÓ Ágnes szerk.: *Mediáció, közvetítői eljárások*. Budapest, HVG-ORAC.
10. KÖBLÖS, Adél (2016): Hungary: Towards More Efficient Preparatory Proceedings. In ERVO, Laura – NYLUND, Anna eds.: *Current Trends in Preparatory Proceedings. A Comparative Study of Nordic and Former Communist Countries*. Switzerland, Springer. International Publishing. 185–204. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-29325-7_8
11. *Kúria polgári kollégium kollégiumvezetőjének levele az Országos Bírósági Hivatal elnökének*, 2015. E1. I.G.21/2. Budapest, 2015. március 30.
12. NAGY Csongor István (2006): *Az Európai Unió Nemzetközi Magánjoga. Határon átnyúló jogviták az EU-ban*. Budapest, HVG-ORAC.
13. NAGY Márta (2011): *Bírósági mediáció*. Szeged, Bába.
14. NAGY Márta (2015): A közvetítői eljárás rendszertani elhelyezkedése egy új Pp.-ben. *Ügyvédek Lapja*, 54. évf. 6. sz. 22–25.
15. PÁKOZDI Zita (2014): Új intézmények a Pp. koncepciójában – az anyagi pervezetés jogösszehasonlító megközelítésben. *Acta Universitatis Szegediensis, Forum, Acta Juridica et Politica*, 4. évf. 2. sz. 241–261.
16. SMITH, Gary (1998): Unwilling Actors: Why Voluntary Mediation Works, Why Mandatory Mediation Might Not. *Osgoode Hall Law Journal*, Vol. 36, No. 4. 847–885.

17. SZABÓ Imre (2013): Perhatékonyság és a percesekekmenyek időszerúségének elve. In VARGA István szerk.: *Codificatio processualis civilis. Studia in Honorem Németh János*. II. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. 365–376.
18. SZABÓ Péter (1988): Discovery- egy különleges amerikai perjogi intézmény. *Jogtudományi Közlöny*, 43. évf. 11. sz. 614-622.
19. SZOMBATI Róbert (2006): Az amerikai és a magyar polgári perben a bizonyítás, valamint ezek különbözősége. OTDK-kézirat.
20. VARGA István (2013): Perrendi szabályozási igények azonosítása jogösszehasonlító tekintéssel. In VARGA István szerk.: *Codificatio processualis civilis. Studia in Honorem Németh János* II. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. 489–513.
21. VERKIJK, Richard (2008): Beyond Winning: Judicial Case Management and the Role of Lawyers in the Principles of Transnational Civil Procedure. In RHEE, C.H. van ed.: *Judicial Case Management and Efficiency in Civil Litigation*. Antwerp, Intersentia. 57–78. DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.1265209>

Internetes források:

1. ANTALICZ Gabriella: *A mediáció szerepe a polgári eljárásban*. Elérhető: http://birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/Mailath-palyazat-erdmenyek/MGyTP-P-J-3-Antalicz_Gabriella-A_mediacio_szerepe_a_polgari_eljarasban.pdf (Letöltés dátuma: 2016. 11. 20.)
2. *Bírósági közvetítés*. Magyarország Bíróságai. Elérhető: <http://birosag.hu/birosagi-kozvetites> (Letöltés dátuma: 2019. 07. 05.).
3. *Briefing Note: The Disclosure Explained* (2016). Gaby Hardwicke Solicitors. Elérhető: www.gabyhardwicke.co.uk/images/library/files/briefingnotes/The_Disclosure_Letter.pdf (Letöltés dátuma: 2016. 12. 11.)
4. HANKS, Melissa (2012): *Perspectives on Mandatory Mediation*. *Forum: Perspectives on Mandatory Mediation*, 929–952. Elérhető: www.austlii.edu.au/au/journals/UNSW-LawJl/2012/39.pdf (Letöltés dátuma: 2016. 12. 20.)
5. *Kommentár a Pp Javaslat általános indokolásához*. A polgári perrendtartásról szóló törvény Tervezete (2016. április 11.) Elérhető: www.kormany.hu/download/c/4c/a0000/20160411%20Pp%20el%C5%91terjeszt%C3%A9s_honlapra.pdf (Letöltés dátuma: 2016. 05. 11.)
6. POKOL Béla (2002): *A bírói döntési folyamat elemzése*. Elérhető: <http://jesz.ajk.elte.hu/pokol12.html> (Letöltés dátuma: 2016. 11. 20.)
7. *T/11900. számú törvényjavaslat a polgári perrendtartásról* (2016). Magyarország Kormánya. Előadó: Trócsányi László igazságügyi miniszter. Elérhető: www.parlament.hu/irom40/11900/11900.pdf (Letöltés dátuma: 2016. 11. 02.)
8. WOOLF, Lord Harry (2016): *Access to Justice – Final Report 1996*. Elérhető: <https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20060213223540/http://www.dca.gov.uk/civil/final/contents.htm> (Letöltés dátuma: 2016. 11. 30.)

Jogi források:

1. 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról
2. 2010. március 4-i 28. számú olasz kormányrendelet a kötelező mediációról
3. 2011. évi CLXI. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról
4. 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
5. 2016. évi CXXX. törvény a Polgári perrendtartásról
6. 524/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet (2013. május 21.) a fogyasztói jogviták online rendezéséről
7. 2008/52/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (2008. május 21.) a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól
8. 2013/11/EU európai parlamenti és tanácsi irányelve (2013. május 21.) a fogyasztói jogviták alternatív rendezéséről
9. Az Országos Bírósági Hivatal elnöke 20/2012. (XI. 23.) OBH utasítása a bírósági közvetítéssel kapcsolatos szabályzatáról
10. Federal Rules of Evidence
11. Green paper on alternative dispute resolution in civil and commercial law COM/2002/0196 final 52002DC0196, 19/04/2002
12. Principles of civil procedure designed to improve the functioning of justice, Recommendation No. R (84) 5 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 28 February 1984, Principle 1.
13. USA Federal Rules of Civil Procedure (1938)

Dr. habil. Király Lilla PhD a jogi diploma megszerzését követően ügyvédjelöltként, majd 2000–2018 között a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Eljárásjogi Tanszékén nappali PhD-hallgatóként, tanársegédként ezt követően adjunktusként dolgozott. PhD-fokozatot 2011-ben szerzett a joghoz jutás kérdése és a perbeli esélyegyenlőség vizsgálata témakörében, „A szegényjogtól a jogi segítségnyújtásig” címmel. Az egyetemen végzett oktatással és kutatással párhuzamosan a Pécsi Ítéltábla Polgári Kollégiumának bírósági titkára volt 2003–2012 között. 2018 szeptemberétől a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának egyetemi docense a Polgári Eljárásjogi Tanszéken. Ezzel párhuzamosan a Dentons Réciczka Nemzetközi Ügyvédi Iroda alkalmazott ügyvédjeként is dolgozik. Tagja volt a Kúria Büntető-Közigazgatási-Munkaügyi és Polgári Kollégiumainak az ítéleti bizonyosság kérdéseit vizsgáló Joggyakorlat-Elemző Csoportjának, továbbá a Polgári Perjogi Kodifikációs Bizottságon belül működő négy munkabizottságnak (perköltség; határozatok és jogerő; nemperes eljárások és alternatív vitarendezési módok; nemzetközi és Európai Unió vonatkozású szabályozási tárgyak). Jelenleg is tagja a jogi és végrehajtói szakvizsgabizottságnak. Habilitációs témája az új magyar polgári perrendtartás általános részének hatékonysági elemzése, melynek keretében azt vizsgálta, hogy vajon gyorsabb, egyszerűbb, olcsóbb lett-e az új magyar polgári perrendtartás a korábbihoz viszonyítva. Habilitációs doktori fokozatot 2019. évben szerzett. Kutatási eredményeit szakkönyvekben, szakfolyóiratokban Magyarországon és külföldön is publikálja.